כוחה של מילה

חירות היא תמיד אך ורק חירותו של מי שחושב אחרת

פורסם בתאריך 5 בנובמבר 2015

«חירות רק לתומכי הממשלה או רק לתומכי מפלגה מסוימת – רבים ככל שיהיו – אינה חירות כלל. חירות היא תמיד אך ורק חירותו של מי שחושב אחרת."

העיקרון הדמוקרטי הבסיסי הזה, שנוסח על ידי המהפכנית היהודייה רוזה לוקסמבורג לפני כמאה שנה, נראה מאד ברור ויפה על הנייר. בתוך מציאות קשה כמו זו שאנו חווים בתקופה האחרונה, לעיתים קל להתבלבל; לא פעם, החשש מאלימות נראה כמו סיבה מספקת לפגיעה בחופש הביטוי. בעתות משבר, חופש הביטוי הופך שברירי במיוחד, והנטייה לפגוע בו בשם השמירה על הסדר הציבורי גוברת. לכן זה בדיוק הזמן להביא את הדיון החינוכי בעיקרון יסוד זה לקדמת הבמה.

אוטובוסים המסיעים מפגינים ומפגינות בדרכם לאירועי מחאה עוכבו לבידוק משטרתי. במהלך החודש האחרון זה קרה מספר פעמים, לאוטובוסים שיצאו ממקומות שונים בארץ להפגנות שהתקיימו בנצרת. בחלק מהמקרים אף הורו השוטרים לנהגים להסתובב ולשוב על עקבותיהם. הימים הם ימים סוערים, קשים, ימים של פגיעה בזכות הבסיסית ביותר, הזכות לחיים. לא פעם אירועי מחאה מתדרדרים לאלימות והפרה של הסדר הציבורי. האם זו סיבה מספקת למנוע את מימוש הזכות להפגין?

לא מדובר בתופעה חדשה; גם במצבי קיצון בעבר, אשר גרמו למחלוקות עמוקות בחברה בישראל, ניתן למצוא דוגמאות לפגיעה בזכות להפגין. כך למשל, סביב ההתנתקות מגוש קטיף לפני כעשר שנים, אירעו מקרים בהם מפגינים עוכבו בדרכם לעצרת מחאה של הימין.

במקרה אחר, אדם פרסם סטטוס תמיכה בפאדי עלון, שבתחילת החודש דקר נער בן 15 בירושלים ופצע אותו באורח בינוני. אותו אדם מועסק כעובד קבלן בבית החולים הדסה עין כרם בירושלים, ועבודתו הופסקה לאחר פרסום התבטאות זו ברשת. האם מותר לפטר עובד בעקבות התבטאות, מכעיסה ושנויה במחלוקת ככל שתהיה?

מקרים אלה, לצד מקרים נוספים שהתרחשו בעת האחרונה בצל אירועי האלימות, מספקים הזדמנות חינוכית לדיון מעמיק בחשיבות חופש הביטוי, חופש המחאה והזכות להפגין, דווקא סביב מחלוקות ואירועים קשים. התבוננות על אירועים בעבר מאפשרת פרספקטיבה רחבה וזיהוי נטייה ברורה להצר את חופש הביטוי בעת אירועי קיצון, בלי קשר לאופי האירועים ולעמדותיה של מפלגת השלטון.

במצבי משבר, אצל מבוגרים וילדים כאחד, הנטייה הנורמטיבית היא לחזור לחשיבה דיכוטומית של טוב ורע, כמנגנון הגנה אל מול הכאוס. היכולת להכיל תפיסה מורכבת של המציאות פוחתת, כמו גם היכולת להכיל אמירות מורכבות. כיוון שהכיתה משקפת את התהליכים העוברים על החברה באופן כללי, מורים ומורות מתמודדים עם המציאות הזו בכיתות. עצם זיהוי המנגנון הזה, בעצמנו ובאחרים, יכול לסייע בקידום שיח מורכב יותר. במקביל, קיומו של שיח מרובה דעות בכיתה, גם כאלו השנויות במחלוקת, יהווה מודל והמחשה של עיקרון חופש הביטוי .

הצעה לדיון בכיתה בעקבות המקרים שהוצגו כאן:

- האם ומתי מותר למנוע פעילות מחאה?
- האם מותר לפטר אדם בעקבות התבטאות מחוץ לשעות העבודה?
- מהו "אפקט מצנן" ומה עשויה להיות השפעתו?
- האם ולמה כל כך חשוב דווקא בעתות משבר להימנע מפגיעה בחופש הביטוי?
- האם לדעתכם/ן החברה בישראל מסוגלת להכיל מגוון של דעות בעתות משבר?

להסבר על המושג "אפקט מצנן"

למידע בנושא חופש הביטוי של עובדים ועובדות

לפעילות בנושא הזכות להפגין

לפעילויות נוספות בנושא חופש הביטוי

פוסט זה נכתב במסגרת פרויקט: כוחה של מילה

אדם Adam
המדרשה לדמוקרטיה ולשלום
كلية للديمقراطية والسلام
The Adam Institute for Democracy & Peace
in Memory of Emil Greenzweig على اسم إميل غرينتسفايغ
על-שם אמיל גרינצוויג

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في إسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

This project is funded by the European Union
פרויקט זה ממומן על-ידי האיחוד האירופי
ينفذ البرنامج بدعم من الاتحاد الاوروبي